

door enkele leden gemaakte opmerking worden aangevuld met het navolgende.

Ten tijde van de voorbereiding der overbrengingsplannen is de toenmalige Indische Regeering uitgegaan van het standpunt, dat de aanbouw van Landswege van de te Bandoeng benodigde dienstwoningen uitgesloten moest worden geacht. Zooals op bladz. 111 van de Memorie van Toelichting betreffende de Indische begrooting voor 1918 is uiteengezet, heeft de gemeente Bandoeng zich toen bereid verklaard, om een gemeentelijk bouwbedrijf in het leven te roepen, dat zich in de eerste plaats tot taak zou stellen, binnen enkele jaren te voorzien in de behoefte aan woningen voor de onder het Departement van Gouvernementsbedrijven behorende landsdienaren, terwijl het zich tevens zou belasten met de oprichting van de Departementsgebouwen. Van de tusschenkomst der gemeente, ook met betrekking tot de oprichting van de Departementsgebouwen, werd het voordeel verwacht, dat, als de bouw van de noodige woningen en van de kantoorgebouwen in één hand bleef, goedkoopere zou kunnen worden gewerkt dan wanneer twee verschillende diensten daarmede zouden worden belast. Zooals door de evenbedoelde leden terecht is opgemerkt, heeft de verkregen uitkomst echter geleerd, dat de gevolgde weg niet de juiste is geweest.

De in het Voorloopig Verslag gestelde vraag, hoe te verklaren is, dat de pogingen der gemeente Bandoeng om voor den bouw van kantoorgebouwen en woningen een leening aan te gaan, zijn mislukt, hoewel de Indische Regeering de rente en aflossing daarvan zou waarborgen, berust op een misverstand. In de Memorie van Toelichting is te dier zake vermeld, „dat de Gemeente de noodige leeningen moest sluiten, doch dat door het Land voor de aflossing en rentebetaling, *zij het indirect*, moest worden zorggedragen”. In de met de gemeente gesloten overeenkomsten kwam dit tot uitdrukking bij de bepaling van den door het Land te betalen huurprijs der bouwcomplexen, welke in belangrijke mate afhankelijk was van de voorwaarden, waarop de gemeente de voor den bouw benodigde leeningsgelden zou weten te verkrijgen. Dit was derhalve een interne waarborg van het Land tegenover de Gemeente, doch niet een uitdrukkelijke, naar buiten werkende garantie tegenover den geldgever.

Inderdaad hebben de totale kosten van de overbrenging van het Departement van Gouvernementsbedrijven naar Bandoeng de destijds door Minister PLEYTE bij de behandeling van de

Indische begrooting voor 1918 genoemde som van 2,8 à 3 miljoen, welke op een voorloopige raming berustte, zeer aanzienlijk overschreden. Een herziene opgave, welke een eindcijfer van rond f 10 000 000 aanwees, werd inmiddels reeds op bladz. 8 van de Memorie van Antwoord betreffende de Indische begrooting voor 1924 ter kennis van de Kamer gebracht. De hoge kosten zijn voornamelijk veroorzaakt door een te monumentalen opzet der gebouwen, gepaard met een belangrijke stijging van prijzen en loonen gedurende de uitvoering. De ondergeteekende meent in dit verband niet onvermeld te mogen laten, dat reeds Minister DE GRAAFF aanleiding heeft gevonden om nopens het ten aanzien van de onderwerpelijke bouwwerken gevoerde beleid zijn ernstige afkeuring aan de Indische Regeering kenbaar te maken.

De Minister van Koloniën,
KONINGSBERGER.

274. 6.

VERSLAG.

De Commissie van Rapporteurs voor het wetsontwerp tot wijziging en aanvulling van het IIde hoofdstuk der begrooting van uitgaven van *Nederlandsch-Indië* voor het dienstjaar 1925 is, na kennis genomen te hebben van de Memorie van Antwoord op het Voorloopig Verslag wegens dit wetsontwerp, van oordeel, dat door deze gewisselde schrifturen de openbare beraadslaging over het voorstel genoegzaam is voorbereid.

Vastgesteld 14 Juni 1926.

VAN BOETZELAER VAN DUBBELDAM.
VAN VUUREN.
CRAMER.
JOEKES.
SCHEURER.